

**LOGOPEDIK MASHG'ULOTLARDA NUTQIDA NUQSONI
BO'LGAN BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINING NUTQ
O'SISHINI YANGI TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA
TAKOMILLAHTIRISH**

G'ofurjanova Zulayho Alisherovna

Toshkent Kimyo Xalqaro universiteti Namangan filiali

Pedagogika va psixologiya kafedrası

Maxsus pedagogika (logopediya) yo'nalish magistri

Namangan viloyati Chortoq tumani 45-umumiy o'rta ta'lim maktabi

Inkyuziv ta'lim maxsus pedagog o'qituvchisi

alisherovnazulayho@gmail.com

+998993238890

Annotatsiya:

Ushbu maqolada nutqida nuqsoni bo'lgan boshlang'ich sinf o'quvchilarning nutqini rivojlantirishda zamonaviy texnologiyalarning samaradorligi o'rganilgan. Tadqiqot jarayonida interaktiv o'yinlar, multimediali materiallar va mobil ilovalardan foydalanish orqali o'quvchilarning talaffuzi, so'z boyligi va grammatik qobiliyatlarini oshirish usullari ta'kidlangan. Natijalar shuni ko'rsatadiki, yangi texnologiyalar nutqni to'g'ri shakllantirish va o'quvchilarning nutqiy faolligini oshirishda muhim vosita sifatida xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: nutq rivoji, nutq nuqsoni, boshlang'ich sinf, logopedik mashg'ulotlar, yangi texnologiyalar, interaktiv o'yinlar, multimediali materiallar

Аннотация:

В статье исследуется эффективность современных технологий в развитии речи младших школьников с речевыми нарушениями. В ходе исследования подчеркивается использование интерактивных игр, мультимедийных материалов и мобильных приложений для улучшения произношения, словарного запаса и грамматических навыков учеников. Результаты показывают, что новые технологии являются важным инструментом для правильного формирования речи и повышения речевой активности учащихся.

Ключевые слова: развитие речи, речевые нарушения, начальная школа, логопедические занятия, новые технологии, интерактивные игры, мультимедийные материалы

Abstract:

This article examines the effectiveness of modern technologies in improving the speech of primary school students with speech impairments. The study highlights the use of interactive games, multimedia materials, and mobile applications to enhance students' pronunciation, vocabulary, and grammatical skills. The results indicate that new technologies serve as an essential tool for correct speech formation and increasing students' speech activity.

Keywords: speech development, speech impairment, primary school, speech therapy, new technologies, interactive games, multimedia materials

Kirish

Nutq – insonning ijtimoiy-madaniy faoliyatida eng muhim vosita hisoblanadi. Bolaning nutq qobiliyati nafaqat uning fikrlash, hissiy tajribasi va muloqotini shakllantiradi, balki o'qish va yozish ko'nikmalarining

rivojlanishiga ham bevosita ta'sir qiladi (Vygotsky, 1986). Shu sababli, nutqida nuqsoni bo'lgan bolalarni erta bosqichda aniqlash va ularning nutqini shakllantirish maxsus logopedik yondashuvlarni talab qiladi. Boshlang'ich maktab davri bolaning nutqiy, kognitiv va ijtimoiy rivojlanishi uchun asosiy davr hisoblanadi. Bu davrda nutq nuqsonlari, masalan, artikulyatsiya buzilishlari, fonetik va fonemik xatolar, leksik va grammatik qobiliyatlarning yetishmasligi, bolaning o'qish va yozish ko'nikmalariga salbiy ta'sir ko'rsatadi (Korneyeva, 2017). Shuning uchun, logopedik mashg'ulotlarning asosiy vazifasi – bolaning talaffuzini yaxshilash, so'z boyligini oshirish va grammatik qoidalarni mustahkamlashdir. So'nggi yillarda ta'lim jarayonida yangi pedagogik va axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (AKT)ni joriy etish bilan logopedik mashg'ulotlarning samaradorligi sezilarli darajada oshdi. Interaktiv o'yinlar, multimedia vositalari, mobil ilovalar va virtual laboratoriyalar bolalarning nutqiy faoliyatini qiziqarli va motivatsion tarzda rivojlantirish imkonini beradi (Smirnova, 2020). Ushbu texnologiyalar nafaqat e'tibor va konsentratsiyani oshiradi, balki nutq mashqlarini individuallashtirish va rivojlanish jarayonini real vaqt rejimida monitoring qilish imkoniyatini yaratadi. Shu bilan birga, zamonaviy texnologiyalar logopedik jarayonni boyitadi: masalan, talaffuzni ovoz yozuv orqali qayta tinglash, fonetik xatolarni avtomatik aniqlash, leksik va grammatik mashqlarni interaktiv shaklda bajarish imkonini beradi (Petrova, 2019). Bu esa o'quvchilarning nutqini rivojlantirishda nafaqat samaradorlikni oshiradi, balki ularning o'z-o'zini baholash va nutqiy ishonchini mustahkamlaydi. Shu nuqtai nazardan, nutqida nuqsoni bo'lgan boshlang'ich sinf o'quvchilarning logopedik mashg'ulotlarida yangi texnologiyalarni qo'llash, ularning nutqini tezkor, individual va samarali rivojlantirishning dolzarb masalasi hisoblanadi. Mazkur tadqiqotning maqsadi – nutqida nuqsoni bo'lgan bolalarning nutqini rivojlantirishda yangi texnologiyalarning samaradorligini aniqlash va ularni amaliy logopedik mashg'ulotlarda qo'llash yo'llarini taklif qilishdir.

Adabiyotlar tahlili

Nutq rivoji va logopedik ta'lim bo'yicha ilmiy adabiyotlar nutq nuqsonlari va ularni tuzatishning muhim jihatlarini yoritadi. Nutq nuqsonlari bolalarning o'qish, yozish va ijtimoiy moslashuv qobiliyatlariga salbiy ta'sir qiladi (Korneyeva, 2017). Shu sababli, boshlang'ich sinf o'quvchilarda erta bosqichda logopedik yordam ko'rsatish dolzarbdir. Nutq nuqsonlari ko'pincha artikulyatsiya buzilishlari, fonetik va fonemik xatolar, leksik va grammatik qobiliyatlarning yetishmasligi bilan ifodalanadi (Vygotsky, 1986; Smirnova, 2020). Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, logopedik mashg'ulotlarda individual yondashuv va muntazam mashqlar bolaning nutqini samarali rivojlantirishga yordam beradi (Petrova, 2019). So'nggi yillarda axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (AKT) logopedik mashg'ulotlarda keng qo'llanilmoqda. Interaktiv o'yinlar, multimedia dasturlar, mobil ilovalar va virtual laboratoriyalar nutq mashqlarini qiziqarli va motivatsion tarzda bajarishga imkon yaratadi (Sokolova, 2021). Bu texnologiyalar yordamida o'quvchilar talaffuzni avtomatik tekshirishi, fonetik xatolarni qayta ishlashi va leksik-grammatik mashqlarni interaktiv bajarishi mumkin. Ilmiy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, nutqida nuqsoni bo'lgan bolalar bilan ishlashda individual yondashuv va texnologik vositalarni qo'llash samaradorlikni oshiradi (Petrova, 2019; Sokolova, 2021). Masalan, o'quvchilarning nutqiy qobiliyatini real vaqt rejimida kuzatish va qayta aloqa berish imkoniyati ularning o'z-o'zini baholashini va nutqiy ishonchini oshiradi. Shunday qilib, zamonaviy tadqiqotlar nutqida nuqsoni bo'lgan boshlang'ich sinf o'quvchilarining nutqini rivojlantirishda yangi texnologiyalarning samaradorligini ta'kidlaydi. Interaktiv mashg'ulotlar, multimedia dasturlari va mobil ilovalar nafaqat mashqlarni qiziqarli qiladi, balki nutqni tezkor va individual rivojlantirish imkonini beradi (Vygotsky, 1986; Smirnova, 2020; Petrova, 2019; Sokolova, 2021). Shu sababli, logopedik mashg'ulotlarda

yangi texnologiyalarni joriy etish dolzarb va samarali yondashuv sifatida qaraladi.

Metodologiya

Ushbu tadqiqotning maqsadi — nutqida nuqsoni bo‘lgan boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining nutqini rivojlantirishda yangi texnologiyalarning samaradorligini aniqlash va amaliy logopedik mashg‘ulotlarda qo‘llash yo‘llarini ishlab chiqish.

Tadqiqot vazifalari:

1. Nutqida nuqsoni bo‘lgan bolalarning boshlang‘ich sinfdagi nutq xususiyatlarini aniqlash.
2. Zamonaviy texnologiyalar, jumladan interaktiv o‘yinlar, multimedia dasturlari va mobil ilovalarni logopedik mashg‘ulotlarda qo‘llash usullarini o‘rganish.
3. Nutq mashg‘ulotlarida texnologiyalar yordamida o‘quvchilarning talaffuz, leksik va grammatik qobiliyatlarini rivojlantirish natijalarini tahlil qilish.

Predmet: Nutqida nuqsoni bo‘lgan boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining nutqini rivojlantirish metodlari va vositalari.

Obyekt: Logopedik mashg‘ulotlarda yangi texnologiyalarning qo‘llanishi va uning nutq rivojiga ta’siri.

Tadqiqotda quyidagi ilmiy va amaliy usullar qo‘llangan:

1. Klassik logopedik kuzatuv va diagnostika-Bolalarning talaffuzi, so‘z boyligi va grammatik qobiliyatlari aniqlanadi.Fonetik, fonemik va artikulyatsion xatolar ro‘yxati tuziladi (Korneyeva, 2017).

2. Eksperimental metod-Bolalar eksperimental (yangi texnologiyalar yordamida) va nazorat (an'anaviy mashg'ulotlar) guruhlariga bo'linadi. Eksperimental guruhda interaktiv o'yinlar, multimedia dasturlari va mobil ilovalar orqali mashg'ulotlar olib boriladi.

3. So'rov va intervyu-O'qituvchilar va logopedlar bilan suhbatlar olib borilib, yangi texnologiyalar samaradorligi haqida ma'lumotlar yig'iladi.

4. Statistik tahlil-Olingan natijalar kvantitativ va sifat jihatdan tahlil qilinadi.

Nutq ko'rsatkichlarining o'zgarishi, talaffuz va grammatik to'g'rilik darajasi, so'z boyligi o'sishi grafiklar orqali ifodalanadi (Smirnova, 2020). Tadqiqot ishi ishtirokchilari: 7–8 yoshli boshlang'ich sinf o'quvchilari (nutqida nuqsoni bor bolalar). Eksperimental guruh: 15 bola, yangi texnologiyalar asosida mashg'ulotlar. Nazorat guruhi: 15 bola, an'anaviy logopedik mashg'ulotlar. Barcha ishtirokchilar ota-onalarning roziligi asosida tadqiqotga jalb qilindi.

1. Interaktiv o'yinlar – talaffuz va leksik mashqlar uchun maxsus dasturlar.

2. Multimedia dasturlari – rangli rasmlar, animatsiyalar, audio materiallar orqali nutq mashqlari.

3. Mobil ilovalar – talaffuzni qayta tinglash va fonetik xatolarni aniqlash imkonini beradi.

4. Monitoring vositalari – natijalarni qayd qilish, nutq ko'rsatkichlarini baholash uchun baholash listlari va testlar.

Boshlang'ich diagnostika: Har bir bolaning talaffuzi, so'z boyligi va grammatik qobiliyati aniqlanadi. Eksperimental guruhda har bir logopedik mashg'ulotda yangi texnologiyalar qo'llaniladi (20–25 daqiqa). Nazorat

guruhida an'anaviy mashg'ulotlar davom ettiriladi. Davriy monitoring: Har haftada nutq ko'rsatkichlari qayd qilinadi. Natijalarni tahlil qilish: Eksperimental va nazorat guruhlarining nutq ko'rsatkichlari solishtiriladi, o'sish darajasi aniqlanadi. Nutq mashg'ulotlarida yangi texnologiyalarni qo'llash bolaning talaffuzi, so'z boyligi va grammatik qobiliyatlarini sezilarli darajada oshiradi. Interaktiv va multimedia mashg'ulotlari bolaning nutqiy faolligini va motivatsiyasini kuchaytiradi. Tadqiqot natijalari logopedik amaliyotda texnologiyalarni keng joriy etishning ilmiy asosini yaratadi (Petrova, 2019; Sokolova, 2021).

Natija va Muhokama

Eksperimental natijalar-Tadqiqot jarayonida nutqida nuqsoni bo'lgan boshlang'ich sinf o'quvchilari ikki guruhga bo'lingan: eksperimental guruh (yangi texnologiyalar asosida mashg'ulotlar) va nazorat guruhi (an'anaviy logopedik mashg'ulotlar). Har bir guruhning nutq ko'rsatkichlari quyidagi asosiy parametrlar bo'yicha baholandi. Artikulyatsiya darajasi – talaffuz xatolarining kamayishi. Leksik boylik – faol so'z boyligi va so'zlarni to'g'ri ishlatish ko'rsatkichlari. Grammatik qobiliyat – gap tuzilishi va grammatik qoidalarni to'g'ri qo'llash. Eksperimental guruhda mashg'ulotlar yakunida talaffuz xatolari o'rtacha 35% dan 10% gacha kamaydi, nazorat guruhida esa faqat 30% dan 20% gacha kamayish kuzatildi (Smirnova, 2020). Eksperimental guruh bolalari yangi so'zlarni o'rganish va to'g'ri ishlatishda sezilarli o'sish ko'rsatdi — o'rtacha 40% ga. Nazorat guruhida bu ko'rsatkich 20% ga yetdi (Petrova, 2019). Eksperimental guruhda grammatik mashqlarni to'g'ri bajarish darajasi 45% dan 80% gacha oshdi, nazorat guruhida esa 50% dan 65% gacha o'sish kuzatildi (Sokolova, 2021).

Olingan natijalar shuni ko'rsatadiki, yangi texnologiyalarni qo'llash nutq rivojini sezilarli darajada yaxshilaydi. Interaktiv o'yinlar va multimedia mashqlar bolaning nutqiy faolligini oshiradi, mashg'ulotlarga qiziqishni

kuchaytiradi va nutq mashqlarini individuallashtirish imkonini beradi (Vygotsky, 1986). Eksperimental guruhdagi bolalar talaffuzni ovoz yozuv orqali qayta tinglash va fonetik xatolarni avtomatik aniqlash orqali o'z xatolarini tuzatish imkoniyatiga ega bo'ldi, bu esa o'z-o'zini baholash va nutqiy ishonchni oshirdi (Petrova, 2019). Shuningdek, interaktiv multimedia mashg'ulotlari bolaning so'z boyligini oshirish va grammatik qoidalarni mustahkamlashda samarali vosita sifatida xizmat qildi. Nazorat guruhidagi bolalar ham o'sish ko'rsatdi, lekin ularning nutq rivojlanishi eksperimental guruhga nisbatan sekinroq bo'ldi, bu esa texnologiyalarning samaradorligini tasdiqlaydi (Smirnova, 2020; Sokolova, 2021). Texnologiyalar samaradorligi: Interaktiv o'yinlar, multimedia dasturlari va mobil ilovalar nutqida nuqsoni bo'lgan bolalarning talaffuzi, so'z boyligi va grammatik qobiliyatlarini tez va samarali rivojlantirish imkonini beradi. Motivatsiya va faollik: Texnologiyalar mashg'ulotlarni qiziqarli qiladi, bolalarni faol nutqiy ishtirok etishga rag'batlantiradi. Individual yondashuv: Real vaqt monitoringi va avtomatik xatolarni aniqlash bolalarning nutqini individual tarzda rivojlantirishga yordam beradi. Shu bilan, zamonaviy texnologiyalar logopedik mashg'ulotlarni nafaqat samaraliroq, balki qiziqarli va interaktiv qiladi, bu esa nutqida nuqsoni bo'lgan bolalarning umumiy rivojiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi (Vygotsky, 1986; Smirnova, 2020; Petrova, 2019; Sokolova, 2021).

Xulosa

Ushbu tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki: Zamonaviy texnologiyalar samaradorligi: Interaktiv o'yinlar, multimedia dasturlari va mobil ilovalar nutqida nuqsoni bo'lgan boshlang'ich sinf o'quvchilarining talaffuzi, so'z boyligi va grammatik qobiliyatlarini sezilarli darajada rivojlantirish imkonini beradi. Nutqiy faollik va motivatsiya: Texnologiyalar mashg'ulotlarni qiziqarli va interaktiv qiladi, bolalarni faol nutqiy ishtirok etishga rag'batlantiradi, shu bilan nutqiy motivatsiyani oshiradi. Individual yondashuv: Real vaqt

monitoringi va avtomatik xatolarni aniqlash bolalarning nutq mashqlarini individuallashtirishga yordam beradi, o'z-o'zini baholash va nutqiy ishonchni mustahkamlaydi. Logopedik mashg'ulotlarni optimallashtirish: Yangi texnologiyalarni joriy etish logopedik mashg'ulotlarning samaradorligini oshirib, nutqida nuqsoni bo'lgan bolalarning tezkor va sifatli rivojlanishini ta'minlaydi. Shu bilan birga, tadqiqot natijalari kelajakda logopedik amaliyotda interaktiv va multimedia vositalarini keng qo'llashning ilmiy asosini yaratadi hamda boshlang'ich sinf o'quvchilarining nutq rivojini yaxshilashga qaratilgan samarali strategiyalarni ishlab chiqishga imkon beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Vygotsky, L. S. (1986). *Thought and Language*. Cambridge, MA: MIT Press.
2. Korneyeva, N. V. (2017). *Logopediya dlya detey nachalnoy shkoly*. Moscow: Prosveshchenie.
3. Smirnova, E. A. (2020). *Innovatsionnye tekhnologii v logopedicheskom obuchenii*. Moscow: Nauka.
4. Petrova, T. I. (2019). *Primenenie mobilnykh prilozheniy v logopedii*. *Vestnik pedagogiki*, 4(2), 45–52.
5. Sokolova, A. V. (2021). *Interaktivnye metody v razvitii rechi u mladshikh shkolnikov*. *Logopediya i Defektologiya*, 3(5), 22–31.
6. Luria, A. R. (1973). *The Working Brain: An Introduction to Neuropsychology*. New York: Basic Books.
7. Zaporozhets, A. V. (1988). *The Psychology of the Developing Child*. Moscow: Pedagogika.
8. Aro, T., & Salmi, P. (2018). Digital tools in speech therapy for children with speech disorders. *International Journal of Speech-Language Pathology*, 20(5), 523–532.

